

EGY FORMÁLÓDÓ „POGÁNY MEKKA”

Az izlandi Ásatrúarfélagið alakulása és kríziskezelése az új évezredben

DOI 10.35402/kek.2025.3.10

Absztrakt

A tanulmány célja az izlandi Ásatrúarfélagið mozgalomról alkotott, gyakorta túlexponált kép letisztása és felfrissítése. A több mint 5500 tagot számláló neopogány közösségről a populáris média gyakorta „a leggyorsabban növekvő ősi vallásként” számol be. Az online térben cirkuláló, Izlandot gyakran misztifikáló cikkek túlhangsúlyozzák a lokális történelmi hagyományok neopogány újraértelmezését és túlexponálják az adott közösségben lejárló eseményeket. Ezekre tökéletes példa az Ásatrúarfélagið épülő (részben már befejezett) közösségi tere, melyről a népszerű médiumok rendszerint „az évezred első pogány templomaként” írnak. Az ilyen cikkek Izlandot és a közösséget egy amolyan, a közösség tagjai által nem kívánt, „pogány Mekkává” varázsolják a kortárs globális neopogányság számára. A pogány zarándokhelyé válás 2018-ra jelentős kisközösségi konfliktusforrássá vált az Ásatrúarfélagið tagjai számára. E tanulmány a szerző 2018-ban Izlandon végzett terepmunkájának eredményeit összegzi és helyreigazít korábbi (többségében 20 évvel ezelőtti) kutatási megállapításokat, kifejezetten Ásatrúarfélagið önreprezentációját és kollektív vallásgyakorlatát illetően, kitekintve a „pogány Meka-effektus” vallási kisközösséget ért hatásaira is.

Kulcsszavak: új vallási mozgalmak, neopogányság, Asatru, Izland, Ásatrúarfélagið, alt-right, terepmunka

Representational crisis in contemporary neopaganism. Iceland and the „Heathen Mecca-effect”

Abstract

This study aims to clarify and update the often-overexposed image of the Icelandic Ásatrúarfélagið movement. This neopagan community, consisting of more than 5,500 members, is frequently reported in popular media as “the fastest-growing ancient religion”. Articles circulating online often overly mystify Iceland and exaggerate the neopagan reinterpretations of local historical

traditions while also frequently overemphasizing events within the community. A notable example of this is the (partly concluded) community building of Ásatrúarfélagið, which had been described in popular media in past years as the “first pagan temple of the millennium”. Such portrayals have the effect of turning Iceland and the community into a type of “pagan Mecca” for contemporary global neopagans – a characterization that is unwelcome among community members. By 2018, the status of becoming a pagan pilgrimage site had sparked significant conflict within the small community of Ásatrúarfélagið. This study summarizes the findings of the author’s fieldwork conducted in Iceland in 2018 and seeks to rectify previous research, much of which was conducted over 20 years ago. It addresses explicitly Ásatrúarfélagið’s self-representation and collective religious practices while also examining the impact of the “Heathen Mecca effect” on this religious community.

Keywords: new religious movements, neopaganism, Asatru, Iceland, Ásatrúarfélagið, alt-right, fieldwork

Bevezetés és elméleti keretek

Az 1960-as évek óta a vallástudomány (kifejezetten a vallásszociológia és a kulturális antropológia) kutatóinak körében népszerű érdeklődési irányná vált az új vallási mozgalmak vizsgálata (Barker 1999:15–32). E téma egy szegmense, a neopogányság (avagy újpogányság) a kortárs vallási és spirituális igények szinkretikus és egyénközpontú megélésén túl a vallásgyakorlók számára igen sajátos módon örökíti át egy, az „ősiségben” (a természeti és történelmi múltba vetett misztikumban és elvarázsoltságban) gyökerező hitelességet és legitimitációt (Strmiska – Sigurvinsson 2005). A neopogányság ernyőfogalma alatt megtalálhatók olyan mozgalmak is, amelyek inspirációért Észak-Skandinávia gazdag történelme, folklórja és mitológiája felé fordulnak. Az ilyen mozgalmakat az NRS (*New Religions Studies*) és *Pagan Studies* nemzetközi szakterületei az asatru gyűjtőkategória alatt kezelik. (Maga a kifejezés nagyjából úgy fordítható, hogy „az Ász

istencsoportba vetett hír”). Ezt a fogalmat maguk a közösségek is felhasználják öndefinícióként számos más leíró társfogalommal kiegészítve (például északi pogányság, *heathenism*, *Forn Sidr* stb.).

Az asatru a skandináv mitológia és folklór kútforrásból (kifejezetten Edda szövegekből, család- és királyságakból) merítve, ezeket szelektív jelleggel interpretálva és különböző külső forrásokkal kiegészítve (jellemzően más neopogány irányzatokból, New Age-ből, spiritualizmusból vagy posztmodern individualizmusból való brikolázs jellegű átvétellel) hoz létre egy egyedi és igazán heterogén új vallási jelenséget. Szükségtelen talán hangsúlyozni, hogy az asatru gyűjtőfogalom alá klasszifikált egyes mozgalmak, közösségek és egyének vallásosságát és világnézetét illetően igen nagy változatossággal találkozunk a kutató. Mindez több okra is visszavezethető. Először is, az asatru hitrendszerét illetően (ideértve a vallási tapasztalatot, a rítusgyakorlást, a mitikus narratíva interpretációját, a dogmatikus keretrendszert, az etikai normákat és közösségi formákat, továbbá a tárgyi és vizuális kultúrát) az ernyőfogalom alá besorolt közösségek és vallásgyakorlók esetében közel sincs egyetértés. Másodszorban, az asatru esetében nem egy, hanem számos jelentős autoritással bíró „trendformáló” személy és csoportosulás is létezik, akik a kollektív jelenség szellemiségének sokféleségét mederben, sőt ez esetben medrekben tartják. Mégis, ha szisztematizálni kívánjuk a jelenséget, akkor érdemes lehet külön izlandi, kontinentális európai és egy igen sajátos (és kategorikusan nagyobb diverzitást mutató) amerikai szellemi folyamorról beszélnünk.

Az elmúlt évtizedek során a fent leírt sokféleséget számos kutató kísérelte meg szisztematizálni. Köztük szükséges megemlíteni Stefanie von Schnurbeint, aki egy hármas klasszifikációs modell kidolgozását javasolta, megkülönböztetve az asatru faji-vallási (*racial religious*), etnicista (*ethnicist*) és rassztól eltekintő (*a-racist*) irányzatait (Schnurbein 2016:7–13, 128–133). E tanulmány esetében a szerző mégis eltér a Schnurbein-féle hármas klasszifikációtól, mivel ennek alkalmazása az izlandi közösség esetében módszertani problémákhoz vezethet.

Schnurbein meghatározásában kulcsszerepet játszik a „biológiai” (*biological concept of race*) és „kulturális fajkonceptió” (*cultural concept of race*) fogalma, ugyanakkor a szerző nem tér ki ezek *asatru-insider* jelentésrétegeire. Figyelembe véve a kortárs jobboldali és szélsőjobboldali politikai (és legújában a romantikus-nacionalista)

gondolkodás ideológiai és vallási vonatkozású fogalmainak igen széles skáláját, ezek tisztázása elengedhetetlen feladat lett volna, mellyel túl tág (vagy esetlegesen összemosódó) fogalmi eszköztárhoz jutunk. Schnurbein koncepciója tovább bonyolódik, ha bevonjuk az egyenletbe a politikailag baloldali (esetleg szélsőbaloldali) nézeteket valló asatru közösségeket is, melyek esetében a tárgyalt „faj”, „kultúra” és „örökség” fogalmak további kontextuális-szemantikai rétegekkel gazdagodnak. Ugyanezen fogalmak közösségi és egyéni interpretációja további szisztematizációs kihívásokat hordoz, melyet közel lehetetlen kibogozni a szemantika, a belső exegézis, külső átértelmezés és adaptációs folyamatok zavarában. Végül bonyodalmat jelenthet ezen koncepciók kulturális és nemzeti környezetekben való jelentésvariánsainak feltárása is. E különbségek az európai kontinens északnyugati régiójából származó asatru mozgalmak és az Egyesült Államokban tevékenykedő hasonló mozgalmak esetében válnak leginkább nyilvánvalóvá.

Végül azt is észre kell vennünk, hogy Schnurbein számai elkerülhetetlenül összekapcsolódnának egymással, hiszen a faji-vallási asatru (*racial religious asatru*) alapjaként szolgáló „népies radikális faji ideológiák” (*völkisch radical racial ideologies*) és az etnicizmus (*ethnicist asatru*) alapjául szolgáló „kulturális esszencialista népies fogalmak” (*cultural essentialist folkish concepts*) jelentős közös metszettel bírnak az ilyen eszmékre fogékony asatru közösségekben, amely felveti az átjárhatóság további kihívását is Schnurbein (alapvetően zárt) kategóriái között.

Mindezekből kifolyólag Schnurbein zárt háromirányú klasszifikációja helyett a szerző inkább egy nyitott, spektrum alapú kétirányú megközelítést alkalmaz, melyet többek között Michael Strmiska és Baldur Sigurvinsson is alkalmasnak tekint (Strmiska – Sigurvinsson 2000, 2005). E spektrum végpontjai elválasztják az asatruhoz csupán hasonló, ugyanakkor nyilvánvalóan nem vallási formációkat (köztük a tisztán politikai szélsőségeket és ideológiai mozgalmakat) és egyidejűleg kijelölik a vallástudós kutatásának legitim szféráját is. A spektrum egyik végpontja a folkizmus (avagy *folkish asatru*). Az e végponthoz közeledő mozgalmak általánosságban a kizárólagosságot és elzártságot hangsúlyozzák, nagy jelentőséget tulajdonítva a szöveg-centrikus gondolkodás, a hagyományörzés, a karizmatikus tekintély és az „etnikai tisztaság” (*ethnic purity*) fogalmi tartományainak. A spektrum ezen szélső pontja felé haladva számos olyan

egymásra épülő attitűddel is találkozhat a kutató, mint a „faji” (*race*) vagy „történelmi alapú felsőbbrendűség” (*historical superiority*) koncepciója, a militáns készség, vagy millenarista apokaliptikus világszemlélet. Ezek az attitűdök a spektrum végpontja felé közeledve közösségi preferenciákban csúcsosodnak ki, utat nyitva olyan exkluzívista koncepcióknak, mint a „genetikai örökség” (*hereditary traits*) vagy a „leszármazási kötelezettségek” (*ancestral obligations*). Ezek általában kötelező származás- vagy DNS-tesztek formájában jelennek meg, és előfeltételei annak, hogy bárki beléphessen az adott közösség szent közösségi tereibe és szociális hálózatába (diZerega 2020:85–113). Az elméleti spektrum végpontjához közelebb álló közösségek és egyének jellemzően elutasítják a multinacionalizmus és a globalizmus eszményeit.¹ Szükséges esetekben mindez kiegészül a „nemkívánatosak” (*undesirables*) vagy „tisztátalanok” (*impures*) megjelölésével, amely összekapcsolja a spektrum ezen végpontját a vallási (és ezáltal vizsgálati) tartományon kívül helyezkedő szélsőjobboldali politikai-ideológiai világnézetekkel és mozgalmakkal, melyek ugyanakkor látható kulturális cserefolyamatba lépnek a vallási formációkkal. A *folkish* asatru esetében kifejezett kihívást jelent meghatározni a folkizmus vallási végpontját, valamint a már nyilvánvalóan szélsőjobboldali vagy *alt-right* (alternatív jobboldali) ideológia pontos kiindulópontját.

Jelen írás szerzője is inkább elkerülné egy ilyen összetett kérdés azonnali megválaszolását és helyette Tahni J. Nikitins 2020-as *Sacred Symbols Becoming Battlegrounds* című írására hagyatkozva csupán reflektál a kérdés komplexitására (Nikitins 2020:113–126). Nikitins megközelítését felhasználva ugyanakkor a vizsgálatunkból kiszűrhetőek az olyan mozgalmak, mint a minnesotai (USA) Black Sun Tribe Project vagy a Wolves of Vinland (USA) hálózata, amelyek, bár magukat asatru mozgalomként hirdetik, nélkülözik az archetipikus vallási alapelveket, kapcsolatokat és intézményeket. Ezekben az esetekben hiányzik a hagyományos, rituális kiváltságokkal rendelkező papság, kevesebb hangsúlyt fektetnek a rituális év körüli ünnepi eseményekre és az egyéni vallásosságra is. Fokozatosan feloldják az asatru szintetizált értelmező narratív rétegeit, amelyeket többnyire politikai ideológiai elemekkel helyettesítenek. Előbbiek hiánya (vagy fokozatos feloldása) egy félig vallásos formációból

főként politikai formációba való belső elmozdulás jelének tekinthető.

A vallási spektrum folkizmussal átellenes oldalát az univerzalizmus (*universalist asatru*) nézőpontja foglalja el. Az ehhez a végponthoz közelebb helyezkedő közösségek és egyének tipikusan liberális és innovatív megközelítéseket társítanak a szövegközpontúság, társadalmi perifériák, hagyománykövetés, tekintély és hitelesség tárgyköréhez, különösen a rituális gyakorlat és a személyes hit megélésének kulcskérdéseiben. E változók miatt a kutatók a spektrum ezen végpontjához közeledve hasonlóan nehéz, de mégis teljesen eltérő kihívásokkal szembesülhetnek. A folkizmussal ellentétben az univerzalista asatru néha „túlságosan nyitottnak és befogadónak” tűnhet a kutató számára. Látván az eredeti kulturális és történeti alapokon nyugvó koncepció látványos felhígulását, valamint az egyéni innováció vadhajtasainak túlbujánzását, a kutató számára az asatru határai ismét elmosódní látszanak. Az ilyesfajta megközelítés egyidejűleg biztosít egy kezdeti (leépülő) legitimitást, melyet a személyes értelmezések és egyéni innováció szinte korlátlan sokfélesége részben vagy egészben felold.

Az univerzalista asatru vallásgyakorlók így még olyan alapvető tárgykörökben is alternatív álláspontokat képviselhetnek, mint a *devotio* alanya, a vallásgyakorlat elfogadható formái és keretei, vagy éppen az alapvető vallási-narratív és mitikus összefüggések elfogadható értelmezései. A személyes átvételek és a brikolázsjellegű megközelítés révén az univerzalista asatru továbbá olyan peremjelenségeknek is otthont ad, vagy legalábbis összefonódik velük, mint a Vanatru² és Rökkatru,³ vagy éppen az úgynevezett Lokean asatru.⁴ (Ennek az irányzatnak egy sajátos alcsoportja a „Loki-feleségek”, akik az említett istenséggel bensőséges spirituális és nem ritkán „testi” kapcsolatot létesítenek). E peremmozgalmak jóval nagyobb mértékben merítenek olyan kortárs új vallási jelenségekből, mint a Wicca, az urbánus neosámánizmus, a rekonstruktív kortárs druidizmus, valamint a New Age és a Human Potential mozgalmak. Mindezen elemek szelektív összeérésével személyre szabott ontológiai környezetet biztosítanak, melyben a vallásos *affinitas*-sal

² Röviden a Ván istencsoportba vetett panteista-henoteista vallásos attitűd.

³ Röviden a skandináv mitológia és folklór káoszt képviselő, vagy rendet megelőző entitásainak vallásos tisztelete.

⁴ Röviden olyan mozgalmak, amelyek Lokit tisztelik elsődleges istenségükként.

¹ Vö. <https://www.splcenter.org/fighting-hate/extremist-files/group/asatru-folk-assembly>; Letöltés dátuma: 2024.10.26.

bíró egyén a lehető legszorosabb személyes kapcsolat alakíthat ki saját transzcendenciaképének alanyával (vagy alanyaival), és vallásgyakorlatában mindezt unortodox keretek között a lehető legszélesebb önkifejezési eszköztárral élheti meg.

Mindezen jellegzetességek a felvázolt spektrum mindkét oldalán megnehezíthetik az asatru kategorikus behatárolását, valamint felvethetnek néhány jogos aggályt azzal kapcsolatban is, hogy az ilyesfajta keretbe foglalási kísérletek egyáltalán bírnak-e bármilyen praktikus előnnyel. Bár a folkizmus-univerzalizmus spektrum alapú megközelítése hordoz magában kihívásokat (például a végpontok meghatározásában, adott mozgalmak összevetési lehetőségeiben), mégis ez a megközelítés lehet a legalkalmasabb az izlandi közösség effektív megragadására. Továbbá, mivel a legtöbb asatru mozgalom és egyéni gyakorló is ugyanezen kifejezéseket használja öndefinícióra, a kutató félreértelmezési (vagy appropriációs) hibalehetősége is könnyebben elkerülhető ezen fogalmak szakterületi meghonosításával. Az egyes fogalmakat illető, viszonylag széles körben elfogadott meghatározások így lehetővé teszik egy már kialakult közös szemantikai keretrendszer és a vele járó *lingua franca* egységes külső és belső (insider-outsider) használatát.

Az Ásatrúarfélágið rövid története

A jelen tanulmány tárgyát, az izlandi Ásatrúarfélágið közösséget az említett folkista-univerzalista spektrum „balközépső” (inkább az univerzalizmus felé orientálódó) felére helyezhetjük. Bár számos olyan egyedi jellegzetességet hordoz a mozgalom, amelyek egyes interpretációkban folkista jellegűnek tűnhetnek, ezek nem többek a közösség közel fél évszázados fejlődésének maradványelemeinél. Ahhoz, hogy ezeket az egyedi vonásokat megfelelően megértsük, érdemes áttekintenünk a mozgalom kialakulásának fontosabb szakaszait, kiemelve a lényegi fordulópontokat és jellegzetességeit.⁵

Az első izlandi asatru közösséget 1972-ben alapította meg a sziget folklórja és történelmi öröksége iránt érdeklődők ekkor még igen szűk csoportja. A mozgalom alapítója és későbbi főpapja (*allsherjargoði*) Sveinbjörn Beinteinsson tíz másik alapító taggal – köztük Jörmundur Ingi Hansennel (Beinteinsson utódja), Jón frá Pálmholtival, Jón Ágústssonnal és Thorsteinn Gudjonssonal (akik a közösségben

később kulcspozíciókat vállaltak) – együtt „*Vor siður*” néven jegyezték be civil csoportosulásukat. (A név legmegfelelőbb fordítása a „Mi szokásunk” [*Our Custom*] vagy a „Mi utunk” [*Our Way*]).⁶ Egy évvel később, 1973. május 16-án a közösség megszerezte a vallási szervezatként való állami elismerést is. Az alapító okiratot mindösszesen 21 fő írta alá (Strmiska 2005). Maga a kérelem heves és elhúzódozó vitát váltott ki az izlandi parlamentben, amelyet elsősorban az Izlandi Evangélikus Egyház tagjai tápláltak,⁷ akik szigorúan ellenezték, hogy bármilyen nem keresztény közösség államilag elismert egyházzá válhasson – nem beszélve egy önmagát nyíltan „pogányként” definiáló csoportosulásról, akik elmondásuk szerint közel egy évezreddel ezelőtti történelmi „ősi jogot” követeltek ekkor maguknak.

Ennek az ellenzéknek az egyik legaktívabb tagja Sigurbjörn Einarsson püspök volt, aki számos újságcikket írt, amelyben azzal érvelt, hogy az izlandi alkotmány nem teszi lehetővé a többistenhívő vallások elfogadását. Ólafur Jóhannesson, az 1972-ben hivatalban lévő igazságügyi miniszter azonban minden ilyen megkeresést figyelmen kívül hagyott. Érdekes módon a kérelmet egy heves zivatar után fogadták el, amit a közösség tagjainak többsége, sőt egyes döntéshozók is, úgy értelmeztek, mint Thor isten felszólalása, aki ennek révén csatlakozott a vitához, és látványos véleményt nyilvánított Einarsson püspök állításairól, miszerint Izland alapvetően keresztény nemzet.⁸

Az 1973-as egyházként való elismerés számos belső változást hozott a közösség életében: ekkor vették fel a jelenleg is használt Ásatrúarfélágið nevét. Ugyanekkor hierarchikus papi struktúrát vezettek be, melynek élén a főpap (*allsherjargoði*) áll, aki egy személyként felelt a kialakított 10 regionális egyházi központért. A főpap szerepének bevezetése kifejezetten a törvényi rendelkezéseknek való megfelelésből született, így nem tekinthető a közösség organikus intézményének (Strmiska – Sigurvinnson 2000:106–112). Ezen túlmenően számos vallási és jogi intézményt, például a *Lögretta* végrehajtó bizottságát, a közgyűlést, a pénztáros és a törvényszónok (*lauspeaker*) tisztségeit is ebben

⁵ A korai fejleményekre vonatkozóan alkalmas forrás lehet Strmiska munkája (Strmiska 2000). A rituális változások és fejlemények tekintetében Terry Gunnell tanulmánya megfelelő kiindulópont (Gunnell 2015).

⁶ Jörmundur Ingi Hansennel és Hilmar Örn Hilmarssonnal 2018-ban személyesen készített interjúk alapján.

⁷ <https://timarit.is/page/1448476#page/n13/mode/2up>; Letöltés dátuma: 2024.10.27.

⁸ Forrás: Jörmundur Ingi Hansennel és Hilmar Örn Hilmarssonnal 2018-ban személyesen készített interjúk alapján. Lásd továbbá: <https://timarit.is/page/3246644#page/n2/mode/2up>; Letöltés dátuma: 2024.10.27.

az időszakban vezették be. Ezek jelentős része az egyházi státusznak való jogi megfelelésként került körvonalazásra, ugyanakkor a közgyűlés és törvényszónok szerepkörei kifejezetten a kora középkori Izland hagyományos regionális struktúráját szándékozták viszsztatükrözni.⁹ A jelenlegi struktúra így nem egészében a mozgalom organikus fejlődéséből, hanem a merev jogi kereteknek való kényszermegfelelés révén került bevezetésre. A mozgalom eredeti elképzelése a középkori *goðorð*-rendszer újrateremtése volt – 38 kisebb regionális központ kialakítása a sziget partvidéke mentén, a 10–13. századi történelmi településhálózatot utánozva. Ez a szám bizonyos történelmi időszakokban 36 és 39 között változott Jóhanna G. Harðardóttir szerint (a vele 2018-ban készített interjú alapján). A szerző legutóbbi, 2018-as terepkutatásáig a mozgalomnak 10 ilyen regionális központot sikerült létrehoznia, amelyeket rituális tárgyakkal, kijelölt gyülekezőhelyekkel és felszentelt papokkal (*goðar*) kellően felszereltek.

A mozgalom első két évtizedében (1970-es és 1980-as évek) az Ásatrúarfélagið hivatalosan bejegyzett tagsága lassú, de fokozatos ütemben növekedett, évente kevesebb mint egy tucat új taggal bővülve.¹⁰ Ezen első generációs tagok jellemzően a családi, nemzetségtörténeti és kulturális örökség (újra)értelmezésének és művészi megközelítéseinek megőrzéséért csatlakoztak a szervezetbe. Az alapítók tevékenysége mindezen célokat láthatóan tükrözte: már korai kulturális tevékenységükben felfedezhetők voltak a jelenleg is működő közösségi műhelyek kezdeti formái.¹¹

A mozgalom növekedésében a fordulópontot az első *allsþerjargoði*, Sveinbjörn Beinteinsson 1993-ban bekövetkezett halála jelentette. Utolsó útjára több mint 200 ember kísérte el. A gyászolók nemcsak a közösség tagjaiból (a hivatalos regisztrált tagság abban az évben 119 volt¹²), hanem Beinteinsson és körének tisztelőiből is álltak. Ez a szélesedő csoport alkotta a következő évek populációs növekedésének bázisát, ugyanakkor a csatlakozók többsége továbbra

is inkább a történelmi és kulturális örökség újrafelfedezésében vagy megőrzésében volt érdekelt, mintsem egy neopogány vallás gyakorlásában.¹³ A temetés után a regisztrált tagság rövidesen 320 főre emelkedett. A vallási közösség vezetésére ekkor két jelölt jelentkezett: Jörmundur Ingi Hansen és Haukur Halldórsson. (Jörmundur 59 szavazatot tudott szerezni a választási folyamat során, míg Halldórsson csak 34 jelölést kapott.) Az ezt követő időszakban látható gyors növekedés főként Jörmundur Ingi Hansen új főpap saját szerepéhez való igen karizmatikus és rendkívül művészi hozzáállásának köszönhető. Hansen aktív szerepet vállalt nyilvános (politikai és társadalmi) vitákban, ezek során a többségi Lutheránus Egyházzal való szembenállás egyik izlandi ellenkulturális vezérfigurájává vált. Ez utóbbi típusú aktivizmusa az izlandiak egy újabb körét terelte az Ásatrúarfélagið felé: a '90-es évek kiábrándult fiataljai számára a mozgalom a fősodorrenti társadalmi intézmények elleni lázadás egy hiteles és megfelelően unortodox formájaként körvonalazódott. A következő évtizedben a punkok, a skinheadek, a heavy metal rajongók, valamint a nemi kisebbségek és egyéb perifériára szorult társadalmi csoportok tagjai egyre nagyobb számban látogatták az közösség eseményeit, ahogy a mozgalom igazodott új ellenkulturális funkciójához.

Hansen egyedülálló megközelítése a vizuális és teatrális elemek rítusokba való beemeléséhez szintén hozzájárult a következő évek tagsági bővüléséhez. A főpapot különleges vörös papi köntösben, regionális zászlókkal körülvéve, gazdagon gravírozott ivószarut, közösségi eskügyűrűket vagy fából készült Mjöllnirt tartó fotói jól illusztrálják az ebben az időszakban gazdagodó anyagi dimenziót.

Miután Hansent 2002-ben a közösség politikai állásfoglalásai miatt lemondásra szólította fel,¹⁴ az *allsþerjargoði* feladatkörét Hilmar Örn Hilmarsson örökölte meg, aki a mai napig a

⁹ <https://asatru.is/log-felagsins>; Letöltés dátuma: 2024.10.27.

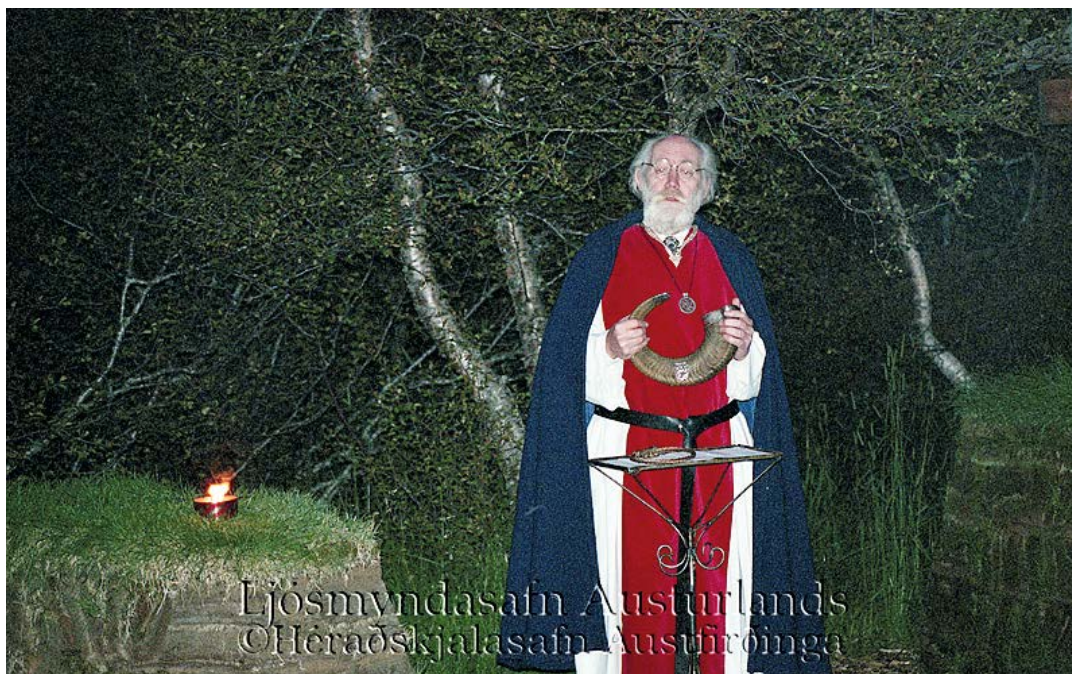
¹⁰ https://px.hagstofa.is/pxen/pxweb/en/Samfelag/Samfelag__menning__5_trufelog__trufelog/MAN10001.px/?rxid=438a8df0-31e9-4c65-a37b-c146464fffb9; Letöltés dátuma: 2024.10.27.

¹¹ Ezek a mai olvasóköroök (*Leshópur*), nyílt napok (*Opið hús*) és kézműves műhelyek (*Handverkskvöld*). Lásd: <https://asatru.is/frettir>; Letöltés dátuma: 2024.10.27.

¹² https://px.hagstofa.is/pxen/pxweb/en/Samfelag/Samfelag__menning__5_trufelog__trufelogeldra/MAN10200.px/?rxid=7e096fa5-ad57-4410-9a63-a3bebae20b9; Letöltés dátuma: 2024.10.27.

¹³ Az ebben az időszakban tevékenykedő két közösségi vezetővel, illetve pappal (*goðar*) készített interjúk alapján (Alda Vala Ásdísardóttir, Jóhanna G. Harðardóttir. Mindkét interjú 2018-ban készült).

¹⁴ Miután Jörmundurt eltávolították az *allsþerjargoði* pozíciójából, kilépett a mozgalomból és egy kisebb közösséget alapított (a mai napig, jogi elismerés nélkül). A vele 2018-ban készített interjú szerint közössége az asatru egy másik, szavai szerint „eredetibb” formáját gyakorolja. Maga a közösség teljesen zárt, ami megakadályoz mindenfajta rövid távú kutatást. Bár tudományos szempontból lenyűgöző, egy ilyen terepkutatás elvégzéséhez hosszabb időre és erőforrásokra lenne szükség ahhoz, hogy megfelelően elmélyüljenek a közösség tagjai és a kutató közötti kapcsolatok.

1. kép. Jörmundur Ingi Hansen a '90-es években

Forrás: <https://myndir.heraust.is/fotoweb/archives/5002-Austri/Austri/Austri10251.jpg.info>
(Letöltés dátuma: 2025.04.09.)

közösség felelős vezetője. A 2002 és 2003 közötti átmeneti időszakban Jónína Kristín Berg töltötte be az ideiglenes *allsþerjargóði* tisztséget, aki 2003-ban Hilmarssonnak adta át az állandó pozíciót. (Jónína ma a Vesturland, Izland nyugati régiójának *goðija*.) Hilmarssont hivatalosan 2003. július 4-én szentelték főpappá. Irányítása alatt az elmúlt két évtizedben az Ásatrúarfélagið több, mint 5500 tagra tett szert, mellyel a mozgalom Izland legnagyobb nem keresztény felekezetévé vált. Érdekes, hogy Hilmarsson az 1970-es évektől kezdve az izlandi experimentális és punk zenei szcéna egyik jelentős szereplője is volt. Olyan punk és alternatív zenekarok tagja volt, mint a Fellibylur, a Þeyr vagy a MÖK Trio. A vallási közösséghez viszonylag hamar, 1974-ben 16 évesen csatlakozott. Az Ásatrúarfélagiðhoz való nyilvános csatlakozása így tovább hangsúlyozta a mozgalom ellenkulturális funkcionálisát.

Korábbi kutatástörténet

Az asatru tudományos kutatását illetően számos korai úttörőt szükséges megemlíteni. E szerzők közül kiemelkedik Jeffrey Kaplan (1996, 1997) és Mattias Gardell (2003). Bár e szerzők az asatru kifejezetten amerikai szellemi irányára összpontosítottak, írásaik a legelső kritikái megfigyelések közé

tartoznak az ekkor kialakulóban lévő szakterületről. Őket követve, immár Izland felé fordulva, Stefanie von Schnurbein (1992, 1994, 2016), Michael Strmiska és Baldur A. Sigurvinsson (2000, 2005) nevét szükséges megemlíteni. A 2000-es évek elején jelentek meg az első tematikus munkák, köztük Fredrik Gregorius 2008-as (2015-ben angolul átdolgozott) írása az asatru svédországi történetéről, továbbá Warmind (2002:33–37), Pedersen (Weber – Dybdal 2005; Weber 2016:350–359), Bøgelund és Amster (2015:43–63) válogatott cikkei a dániai asatruval kapcsolatban. (Ezen szerzők írásai már kérdőíves kutatási eredményeket is tartalmaztak, jelezvén a vallásszociológia becsatlakozását a diskurzusba). Ugyanebben az időszakban jelent meg Jenny Blain (2001) monográfiája is, amely a *seiðr* (nőiséghez társított) mágikus praxisának amerikai asatruban fellelhető formáira összpontosított. A svéd tudós, Egil Asprem (2008:41–69) szintén publikált egy, bevallása szerint „kezdeteles” (*tentative*) – ugyanakkor a jelen szerző mértékével számolva igen fontos – bevezetőt az asatru korai norvégiai fejlődéstörténetéről.

Az izlandi mozgalmat illetően, az első mélyreható kutatások Michael Strmiskának köszönhetőek, aki 1996–97-es terepmunkájáról 2000-ben, majd ezt követően 2005-ben egy-egy jelentős

szakmunkát tett közzé (Strmiska – Sigurvinnson 2000:106–132; Strmiska 2005:1–54). 2000-ben María Erlendsdóttir (2001:25–41), kulturális antropológia mesterszakos kutatásának részeként szintén végzett terepmunkát Izlandon. Terry Gunnell (2015:28–40) és Joshua Rood¹⁵ 2005 óta hasonlóan számos tanulmányban és cikkben vizsgálták az izlandi mozgalmat. Végül meg kell még említeni Ross Downing 2017-es mesterszaktudományát, amelyet az izlandi asatru templom építéséről és annak külső hatásáról írt, valamint Lotte Dijket (2017), aki mesterszaktudományának részeként összehasonlí-

A reykjavíki nagyrégióban töltött kutatási időszaka alatt három strukturált és négy félig strukturált interjút rögzített¹⁷ a mozgalom aktív szervezői, vagy vezetői tisztséget viselő tagjaival. Emellett egy hosszabb életinterjút is rögzített Jörmundur Ingi Hansen korábbi főpappal, két rituális eseményt is dokumentált, valamint egy beltéri ünnepi eseményt (*Yule*) és számos rendszeres közösségi összejövetelt (*Opið hús*, azaz „Nyílt ház,” és *Handverkskvöld*, azaz „Műhely esték”¹⁸) látogatott meg és dokumentált fotó, videó- és hanganyag formájában. Megfigyeléseiről 2024-ben az *International Journal for the*

2. kép. Yule ünnepség az Ásatrúarfélagið szervezésében zárt térben
(Fotó: Nemes Márk, 2018.12.21.)

tó-leíró elemzést végzett az asatru rekonstrukciós és újraértelmezési gyakorlatáról.

Végül¹⁶ pedig e tanulmány szerzőjének 2018-ban lehetősége nyílt arra, hogy egy Erasmus+ és Campus Mundi rövid távú kutatási mobilitás keretében saját terepmunkát végezzen a közösségben.

¹⁵ Rood munkáiból válogatott művek a <https://hi.academia.edu/JoshuaRood> címen érhető el. Letöltés dátuma: 2024.10.27.

¹⁶ Az asatruval kapcsolatos különféle kiadványok: Snook 2015; 2017:43–64; Uldal – Geir 2016:367–379; Velkoborská 2015:86–109. A teljesebb bibliográfiát lásd: Rood 2020:81–95.

¹⁷ A 8 rögzített interjúból csupán a 4 papi címmel rendelkező személy (Hilmar Örn Hilmarsson, Jóhanna G. Harðardóttir, Alda Vala Ásdísardóttir, valamint Jörmundur Ingi Hansen) vállalta a névvel való megjelenítést, a 4 közösségi tagot a szerző „Interjúalany 1–4.” megnevezéssel jelzi. Az utóbbi 4 főből a nemi megoszlás: 3 férfi (továbbiakban: 1., 2., 4. interjúalany), 1 nő (továbbiakban 3. interjúalany). Korosztályuk: 1–3 interjúalany: 35–40. életév; 4. interjúalany: 45–50. életév. Az interjúk elemzése kulcsszókereséssel, jelentés- és strukturális narratíva kategorizálással készült kifejezetten a közösség fejlődését, jelenlegi állapotát és a megélt – vagy épp meg nem élt – vallásosságot illetően.

¹⁸ Személyes fordítások a közösség tagjainak leíró segítségével.

Study of New Religions hasábjain számolt be (Nemes 2024:235–259).

Korábbi megállapítások

Ismerve a témában készült szakirodalmat, a szerzőnek határozott előfeltevése volt az Ásátrúarfélágið működéséről, melyet kifejezetten Strmiska és Erlendsdóttír korábbi megállapításaira alapozott. E két kutató fontossága magától értetődő: mindketten személyesen végeztek hosszútávú terepmunkát Izlandon, megközelítőleg ugyanabban az időszakban (a 2000-es évek elején), megállapításaik így nem csupán másodlagos szakirodalmon alapultak. A két szerző révén párhuzamos (egymást kiegészítő) pillanatképet kaphatott az olvasó a 2000-es évek közösségi állapotáról. E képet a 2018-as terepmunka eredményeivel ütköztetve a szerző kezdeti célja volt a kevésbé látható belső közösségi folyamatokra mutasson rá és feltárja a megélt neopogány vallásosság mindennapi aspektusait. A rövid kutatási időszak alatt azonban a szerzőnek több kérdése született, mint válasza, mivel a megfigyelt valóság és a korábbi szakirodalomban rögzített adatok igen látványos eltéréseket mutattak.

Strmiska (2000, 2005) tanulmányaiban a hiteles és autentikus légkör fontosságát hangsúlyozta. Kiemelte, hogy az Ásátrúarfélágið egy natív történelmi-kulturális környezetben fogant, így szemben az amerikai vagy egyéb kontinentális asatru közösségekkel, nem volt kénytelen hangsúlyt fektetni az asatru újrateremtő aspektusaira saját legitimitásának megalapozásához. Más mozgalmakhoz képest Strmiska két továbbá szempontot is megemlít: először is hangsúlyozta, hogy Izlandon a folklór és kulturális örökség a mindennapi élet egészét áthatja. Másodszor, aláhúzta, hogy a neopogány mozgalom egy kétrétegű struktúrában működik, párhuzamosan fenntartva a kötelező jogi intézményeket és a történelmi territóriumok által inspirált *goðorð* struktúrát. Szemben amerikai ellenpárjaikkal,¹⁹ Strmiska aláhúzta, hogy az Ásátrúarfélágið már a 2000-es években igen határozottan lépett fel a mindenfajta radikális és millenarista gondolattal szemben. Elmondása szerint a mozgalom ebben az időszakban kiterjedt anyagi dimenzióval rendelkezett (Strmiska 2000, 2005). A szertartások során díszes rituális ruhadarabokat, ünnepekhez és adott *goðorð* territóriumokhoz kötődő zászlókat,

művészi jelleggel kidolgozott idoloikat (istenszobrokat), valamint különféle díszített rituális eszközöket használtak. Mindezeket kreatív performatív elemekkel, például hagyományos rúnavezéssel, közös énekléssel, valamint a tradicionális hangszereken játszott történelmi ihletű zenével egészítették ki. Ezek az elemek felerősíteni szándékozták a rituálé sarokkövének számító eddikus költészet szavatait és revitalizálták az elsődlegesen szöveges formában megmaradt szakrális textusokat. A természethez és a történelmi emlékezethez való közelség, valamint a lokális autenticitás mindezen ihletett vagy feltalált rituálékat Cusack (2021) felruházta a már említett „ősiség” és „összetartozás” hitelességet nyújtó erejével.

3. kép. Egyike a korábban használt istenszobroknak az Ásátrúarfélágið irodájában

A szerző 2018-as kutatóútja alatt már csak dekoratív szerepe volt.

(Fotó: Nemes Márk, 2018.12.19.)

Mária Erlendsdóttír 2001-es írásában a fentihez hasonló következtetésekre jutott és kiemelte az értelmező-alkotó szemléletet és az individualizmus jelentőségét (Erlendsdóttír 2001:43–46). Meglátása szerint az Ásátrúarfélágið Izlandon igen különböző indíttatású egyének kulturális gyülekezőhelyeként működött. Míg egyesek számára ellenkulturális

¹⁹ Tökéletes példája ennek a fajta hozzáállásnak az amerikai Asatru Folk Assembly. Lásd: <https://www.runestone.org/>; Letöltés dátuma: 2024.10.27.

platform volt, mások számára a nosztalgia és romantikus-nacionalista gondolatok megélésének egy nem radikális fórumaként teljesített feladatot. A kontrollált légkör és a szélsőjobb oldali ideológia nyugtalanító elemeivel szembeni félreérthetetlen ellenállás az Ásatrúarfélagiðet egyfajta „biztonságos térre” (*safe space*) varázsolta, ahol lehetőség adódott a nemzeti és kulturális örökség büszkeséggel való kifejezésére és megélésére. Ez utóbbi fontossága jól látható volt a műhelyrendezvényeken, ahol az érintettek generációkon átörökölt versek és rímszerkezetek maradványait mutathatták be, történeteket mesélve saját felmenőikről.²⁰ Az ilyesfajta újraalkotás és újraértelmezés olyan közösséget hozott létre, ahol a művészi kifejezés eszméi összekapcsolódtak és kölcsönhatásba léptek az átörökölt családi emlékekkel és nemzeti örökséggel is. Erlendsdóttír továbbá rámutatott az elszigeteltség fontosságára is, kapcsolódva von Schnurbein 1992 és 1994 közötti megállapításaihoz (Erlendsdóttír 2001:27–35). Szerinte a fizikai távolság megelőlegezett a közösség számára egy megkérdőjelezhetetlen autoritást a nemzetközi neopogány szcénában. A közösség *genuine* lokális tevékenysége mindezt pedig tovább erősítette. Erlendsdóttír ezzel kapcsolatban hangsúlyozta a misszióktól vagy a térítői tevékenységtől való tartózkodást is: e hozzáállás mögött azon pragmatikus realitást vélte felfedezni, miszerint a mozgalom potenciális követőit nem lehetett volna hatékonyan elérni ezekkel, az alapvetően fősodromenti egyházakhoz kapcsolható eszközökkel. Helyette az alternatív módszerek (hagyományörzés, autentikus kulturális tevékenység, ellenkulturális öndefiníció, valamint a marginalitás és sokféleség témaköreivel kapcsolatos inkluzív attitűdök) segítségével a társadalom periférikus csoportjait szólították meg.

Erlendsdóttír fenti konklúziója az egyik fő tényező, amiért az Ásatrúarfélagið a szerző véleménye szerint is inkább univerzalista mozgalomnak tekinthető annak ellenére, hogy a tagság szigorúan izlandi állampolgárokra korlátozódik. Az ok amiért csak izlandi állampolgárok (vagy izlandi zöldkártyával rendelkező személyek) regisztrálhatnak a mozgalom hivatalos tagjai közé, szintén a korábban említett

jogi státuszban keresendő. Izlandon minden vallási szervezet tagságát az állami nyilvántartásban rögzítik, amely meghatározza az adott mozgalom állami adórészből származó finanszírozását. Mivel a nyilvántartásba vételhez izlandi hivatalos dokumentumok szükségesek, izlandi állampolgárság nélkül gyakorlatilag lehetetlen hivatalos tagságot szerezni. A közösség ajtajai azonban mindenki előtt nyitva állnak, korra, nemre, etnikai hovatartozásra vagy nemzetiségre való tekintet nélkül. A „kívülállók” akár részt is vehetnek a rituálékban, vagy különböző módokon aktív hozzájáruló tagjai lehetnek a közösségnek, mindazonáltal legfeljebb is csak tiszteletbeli tagságot szerezhetnek zöldkártya hiányában.

A mozgalom kortárs irányultsága az ihletett vagy akár feltalált hagyományok (Cusack 2021) felhasználásában is visszatükröződik, melyek célja, hogy ne csupán a célcsoport lelki igényeinek, hanem a szélesebb körű gyakorlati-közösségi és társadalmi-integrációs szükségleteknek is megfeleljenek. Ennek példája a keresztény közösségekhez hasonló kvázi keresztelés (*Nafngjöf*) bevezetése, mely során a szülők bemutatják és megünnepelhetik újonnan született utódjukat közösségi és rituális környezetben. Hasonló ihletettség fedezhető fel a költői műhelyekben is, ahol a tagok középkori ihletésű, ugyanakkor kortárs tartamú verseket írhatnak és szavalhatnak, miközben megismerkedhetnek a történeti líra és ritmusszerkezet átörökölt változataival. Megemlítendő végül a kézműves műhely is, ahol régészeti leletek alapján rekonstruált ruhadarabok és rituális eszközök készítése zajlik, melyek révén a tagok a publikus térben is reprezentálhatják vallási vagy közösségi hovatartozásukat és személyes gentilis (rokon) kapcsolataikat.

A terepmunka értékelése

A 2000-es évek elejétől származó kutatások (Schnurbein 1992, 1994, 2016; Strmiska 2000, 2005; Erlendsdóttír 2001) részletesen bemutatják az éves rendezvényeket és a publikus jelenléteket (beleértve a közügyekben való aktív állásfoglalást), kiemelve a mostanra több, mint 5500 fős mozgalom művészileg is impozáns szertartásait.²¹ Ezek alapján a szerző feltételezte, hogy egy olyan közösséggel fog találkozni 2018-ban, melyet a magas szintű vállalási részvétel, rendszeres rendezvények és az aktív közösségépítés jellemez. A szerző továbbá hipotézisében alapvetésként rögzítette, hogy ünnepi időszakban, például a téli napforduló és újév idején,

²⁰ Három közösségi taggal készített interjúk alapján (akik névtelenséget kértek, ezért a továbbiakban 1., 2. és 3. interjúalanyként hivatkozom rájuk), akik közül kettő akranesi közösségi tag, egy pedig a reykjavíki közösség aktív tagja volt. Ezenkívül két vezető (Alda Vala Ásdísardóttír és Jóhanna G. Hardardóttír) is reflektált erre a kérdésre a félig strukturált interjúk során. Ezeket az interjúkat és beszélgetéseket a 2018–2019-es terepkutatási időszak során rögzítettem.

²¹ Lásd: <https://asatru.is>; Letöltés dátuma: 2024.10.27.

az Ásatrúarfélagið tevékenysége a publikus térben is látható lesz.

A szerző által megfigyelt első rituálét (a *Yule blót*-ot – az asatru négy fő vallási ünnepi időszaká-

akik akarva-akaratlanul is meg-megzavarták a rövid szertartást.

A végzett interjúk és a terepkutatás eredményei szerint a rituális évhez köthető rítusok ugyanazt a

4. kép. Yule blót rítus Öskjuhlíð-en, az Ásatrúarfélagið épülő temploma előtti túraútvonal mellett
(Fotó: Nemes Márk 2018.12.21.)

nak, a téli napfordulónak ünnepét) 2018 decemberének végén Reykjavík külterületén, Öskjuhlíð mellett tartották. Meglepő módon a rituális eseményt kevesebb, mint száz résztvevő látogatta meg. Tekintettel arra, hogy az Ásatrúarfélagið bejelentett kb. 5500 követőjének többsége a reykjavíki nagyrégióban él (Gunnell 2015), a résztvevők hiánya igen meglepő volt. A rítus közterületen zajlott, az akkor még épülő templom közelében, melyet három regionális pap, Hilmar Örn Hilmarsson, Jóhanna G. Harðardóttir és Alda Vala Ásdísardóttir vezetett. Más európai és amerikai asatru mozgalmakhoz képest a rituálé középpontjában nem szobrok, idolkok vagy egy helyszínen felállított oltár állt, hanem egy öntöttvasból készült tűztáliban meggyújtott kis láng. A tűz meggyújtása után a résztvevők körbejárták a helyszínt, hogy rövid ideig tartó intim pillanatot éljenek meg, melyet szinte azonnal megzavartak a közelben kirándulók és külföldi turisták kiscsoportjai. (Ez kifejezetten annak volt köszönhető, hogy az ünnepi helyszín egy népszerű turistaútvonal mellett feküdt.) A nyíltan lobogó tűz így közel ugyanannyi kívülről vonzott a jelenség köré, mint tagot,

struktúrát követik, amely egy nyitó és záró részből, valamint az adott alkalomhoz illeszkedő, különálló szakaszból állnak. A rögzített elemek közé tartozik a tűz meggyújtása, amely köré a közösség gyűlik. Ezt követi a papok (*goðar*) bevonulása az említett kör közepére, miután a legmagasabb rangú vezető – általában az *allshefjargoði* – kihirdeti a „béke időszakát” a szakrális cselekmény időtartamára. Ez az aktus a kora középkori *ting* (*thing*) gyűlésekre való utalás, amelyek alatt a megjelenők számára tiltott volt a fegyverviselés és a konfliktuskezdeményezés. A „békeidőszak” a szerző Hilmar Örn Hilmarssonnal készített 2018-as interjúja alapján ennek a deklarált szakrális békének az egyszerűsített újrájátszása.

A nyitó szakaszt három istenség, nevezetesen Njörð, Frey és Ódin köszöntése követte. Az egyes istenségek köszöntését *libatio* kísérte, majd a nyitó szakasz utolsó aktusaként a Sigrdrífumál 3. és 4. verse és az összegyűlt közösség köszöntése hangzott el. A korábbi kutatási jegyzékekhez képest a dokumentált 2018-as rítusból látszólag hiányoztak a korábban többször említett, művészi és performatív vonatkozásukban is impozáns elemek.

Strmiska egy szerkezetileg hasonló Haustblot-szertartást részletez 1996–97-es terepmunkáján (Strmiska 2000). Vele ellentétben Terry Gunnel (2015) és María Erlendsdóttír (2001) csak kiemelt elemeket említ, teljes szertartásokat nem. A 2018-as alkalommal a vizuális és anyagi dimenzió furcsán üresnek tetszett: nem volt nyoma zászlóknak, jelentősebb rituális eszköztárnak, sem pedig díszített ruhadaraboknak. A jelen lévő és aktívan részt vevő tagok közül csupán a három rítusvezető viselt hagyományosabbnak tekinthető ruházatot, továbbá egy résztvevő hordott hasonló ihletésű hagyományörző felszerelést.

A jelenlévő közösségi tagok többsége passzív figyelői szerepet töltött be az esemény során, csupán alkalmanként csatlakoztak az éneklés vagy a kántálás könnyebb, kezdeti szakaszaiban. A rituális eszközök összlétszáma szintén két tárgyra csökkent.

5. kép. Több korábban használt rituális tárgy az Ásatrúarfélagið irodájában kiállítva (Fotó: Nemes Márk, 2018.12.19.)

kent: a közösségi eskügyűrűre (*oath ring*)²² és egy díszesen faragott ivószarura, amelyből a papok a rítus bizonyos pontjain mézsört öntöttek a földre (*libatio*). Mindkét említett eszköz egy sokkal gazdagabb korábbi tárgyi kollekció része lehetett, amelyet azonban a közösség közel egy évtizeddel ezelőtt

²² Egy művészi kivitelezésű, aranyozott ékszer, amely általában a közösség összetartozását jelképezi.

(ahogy később kifejtésre kerül) szándékosan hagyott hátra.²³ Meg kell ugyanakkor említeni, hogy ezen tárgyakat nem tüntette el a közösség, hanem kiállításként őrizik az Ásatrúarfélagið jelenlegi irodájában, köztük például egy körülbelül 1,7 méter magas idolt is, amely Njörð istent ábrázolja (vö. 3. és 5. kép). Hasonló eszközök még: egy kovácsoltvas díszes tűzrakóhely, amelyben számos viaszgyertyát lehet elhelyezni; több díszített faragott ivószaru (hasonlók ahhoz, amit a közösség nyilvános rituálék során használ); valamint különböző színű, dedikált alkalmakra készült ruhadarabok.

A megfigyelt *Yule blót*-ot szertartás körülbelül 30–35 percig tartott, és a már említett halk énekléssel kezdődött, amelyhez időnként a közösség tagjai is csatlakoztak, majd az eddikus versszavaltatok következtek. Az ünnepség egyedi részét Hilmar Örn Hilmarsson Skírnismál szaválata jelentette, amelyet egy rövid „prédikáció” követett Jóhanna G. Harðardóttirtól, aki Sól napistenség visszatérését ismertette. A rítust végrehajtó specialisták ezután rögzített elemekkel zárták a szertartást: ivószaruból való felajánlások és kortyok sorozatával, valamint *libatio*-val áldoztak a köszöntött entitásoknak. A három felajánlást rögzített befejezésként Edda versszakaszokkal egészítették ki. A rítus zárása után az összegyűltek egy rövid jelképes közösségi „lakomát” tartottak, mely során a csoport tagjai által műanyag dobozokban előre készített füstölt húst és rozskenyérseleteket fogyasztottak.

A második dokumentált ünnepséget, a *Níu náttá blót*-ot Akranesben tartották, Reykjavíktól körülbelül 47 km-re északnyugatra, kilenc nappal a *Yule blót* után. Itt mindössze 10–12 követő csatlakozott az ünnepséghez, ami Jóhanna G. Harðardóttir²⁴ helyi vezető szerint, a teljes lokális közösség kb. 20%-a. A szertartás a már ismert rögzített elemekkel kezdődött (a tűzgyújtás kivételével, melyet a kedvezőtlen időjárási és viharos szélviszonyok miatt olajlámpással helyettesítettek). Ezt a szakaszt az eseményspecifikus elemek sora követte: a résztvevőknek lehetőségük volt arra, hogy a közösségi ivószarut kézbe véve, abból kortyolva, köszöntsék az egybegyűlteket, megosszák gondolataikat, vagy hangosan megszólítsák az általuk fontosnak tartott entitasokat. Az egybegyűltek az ünnepség egymás kezét tartva körláncot alkottak, amely 1. és 2. anonim interjúalanyok szerint lokális

²³ Alda Vala Ásdísardóttírral 2018 decemberében készített interjú szerint.

²⁴ Jóhanna G. Harðardóttírral 2018 decemberében, a *Níu náttá blót* után készített félig strukturált interjú alapján.

hagyomány, és más közösségekben nem nagyon jellemző. Az eseményt hasonló módon, a közösség két tagja által készített egyszerű szimbolikus lakomával zárták.

Bár a két ismertetett alkalom több hasonlóságot mutat, az első szinte semmilyen lehetőséget nem kínált az önkifejezésre. A szertartás hagyományos blótként, a vallásosság performatív nyilvános megnyilvánulásként funkcionált, interakciómentes élményt nyújtva a résztvevők számára. Ezzel szemben az Akranesben tapasztalt esemény inkább az asatru *symbol* rítusához közelített, ahol az egybegyűltek aktív szerepet vállalhattak a rítusban, különböző módon alakítva annak változó részeit. Az ilyen közösségi kontextusban való részvétel az éves ünnepség néhány tematikus elemére is hatással volt, így a vallásos élmény még személyesebb és intimebbé vált a résztvevők számára.²⁵

Feltehető okok a változások mögött

Elmondható, hogy a megfigyelt rítusok mindegyikében minimalizálták a materiális és egyéni rítuselemeket: a közösségek tagjainak többsége kerülte a történelmi ruházat viseletét, a korábban említett zászlók és idolk használata kívül maradtak, valamint számos más, a korábbi szakirodalomban is részletezett tárgy és gyakorlat is elmaradt (Strmiska 2000; Gunnell 2015; Erlendsdóttir 2001). A rítus minden esetben körülbelül 30–35 percig tartott, alig adva lehetőséget a résztvevőknek arra, hogy mélyebben megélik az adott alkalom érzelmi vonatkozásait. A lefolytatott interjúk során a legtöbb alany reflektált ezen hiányosságokra és a felszínes „emlék jellegű” rítusvitelre. Elmondható, hogy mindegyikük alapvetően negatív érzéseket fogalmazott meg a rituálék leegyszerűsödését és az önkifejezés minimális lehetőségét illetően. Kifejezetten utaltak az materiális valóság furcsa „ürességére.” Amikor a szerző erről kérdezte, az interjúalanyok egyöntetűen a politikai szélsőjobb és *alt-right* izlandi megjelenére terelték a beszélgetést.²⁶ Rámutattak a skandináv képi világ interpretációjának (inkább appropriációjának)

aktusára és a vallási fogalmak politikai és ideológiai célokra történő eltorzítására is. A közösség tagjai és vezetői egységesen hangsúlyozták az ilyen mozgalmakkal való nem kívánt hasonlatosság veszélyeit.²⁷ A tárgyi elemek (bizonyos rúnák és bindrúnák) népszerűsége a neonáci ikonográfiában keserű kapcsolatot teremtett a neopogány mozgalmak (kifejezetten az asatru) és a kortárs neonácizmus között.²⁸ A kérdésben jelentős faktor továbbá az amerikai *folkish asatru* kevésbé reakcionista attitűdje, amely ahelyett, hogy elutasítaná az ilyesfajta asszociációkat, inkább felerősíti azokat (Strmiska 2000). Napjainkra mindez olyannyira túlbujrázott, hogy jogos alapot nyújt az amerikai asatru és a politikai szélsőségek organikus egységének hipotézisét illetően is, ahogy arra Harvey is rámutatott (Harvey 2011:69–70, 226–233).

A megkérdezettek továbbá hangsúlyozták az északi mitológia és folklór lokális piacosításának negatív kapcsolatait is. Izland gazdasága nagymértékben támaszkodik a turizmushoz kapcsolódó bevételi formákra.²⁹ Így a szigetország „elvarázsolt földként” való megjelenítése kifejezetten előnyös a turisztikai ágazat számára, még akkor is, ha a felhasznált elképzelések túlzó állításokon és féligazságokon alapulnak. A sziget „érintetlen természetének” hirdetése, amelyet szellemek és nem evilági lények (például elfek – *álfar* – és a rejtett nép – *Huldufólk*) népesítenek be, csak tovább erősítik az említett turisztikai érdeklődést. Az erre épülő fogyasztói termékek és élmények értékesítése, például a Skólavörðustíg környékén található arcpírítóan drága manószobrok, az „elfkereső túrák” vagy a Hellisgerdi Park „elfházikói”, mind ennek a virágzó piacnak a látható megnyilvánulásai Izlandon.

A populáris koncepcióval szemben, miszerint az izlandiak többsége hisz az elfekben, Terry Gunnell már a 2014-es *Modern Legends in Iceland* című tanulmányában (Gunnell 2014:337–351) hangsúlyozta, hogy az izlandi társadalomnak csupán egy marginális szegmense „hisz” bevallottan a természetfeletti (vagy természetet megtestesítő) entitásokban.³⁰ Ku-

²⁵ Az akranesi terepmunka és az 3. anonim interjúalany narratív magyarázatai alapján. Az interjú nem sokkal a *Níu náttá blót* után 2018 decemberében készült.

²⁶ Az alábbi állítások Hilmar Örn Hilmarsson, Jóhanna G. Harðardóttir, Alda Vala Ásdísardóttir, valamint az 1. és 3. interjúalanyokkal készített félig strukturált interjúrészleteken alapulnak. Az interjúk 2018 decemberében és 2019 január elején készültek. Jörmundur Ingi Hansen nyilatkozatait és megjegyzéseit ezekkel a kérdésekkel kapcsolatban nem értékeltem 'érzelmileg felfokozott' jellegük miatt.

²⁷ Strmiska 2009-es és 2012-es, nem publikált konferencia-kézirataiban is rátapint ezekre a szempontokra (Strmiska 2009, 2012).

²⁸ Lásd: <https://www.adl.org/resources/hate-symbols/search?f%5B0%5D=topic%3A1708>; Letöltés dátuma: 2024.10.27.

²⁹ Lásd: <https://www.statice.is/statistics/economy/national-accounts/tourism-satellite-accounts/>; Letöltés dátuma: 2024.10.27.

³⁰ <https://www.bbc.com/travel/article/20181217-the-elusive-hidden-people-of-iceland>; Letöltés dátuma: 2024.10.27.

tatása szerint ezen személyek többsége történetesen „látnok” és/vagy „elf specialista” is, akinek megélhetése nagymértékben függ a jelenség hitelességétől (Gunnel 2009:305–322), így ezen „modern legendák” lerombolása legkevésbé sem érdekük – még akkor sem, ha ezzel egy aktív vallásos közösség mitológiját degradálják fogyasztói termékké.

Az interjúk egy másik, ezzel kapcsolatos kérdésre is rávilágítottak: a történelmi ihletés³¹ és fantasyalapú³² produkciók növekvő népszerűségére. Az interjúk során a helyi asatru vallási vezetők aláhúzták, hogy az ilyen műsorok felerősítenek számos eleve valótlán előítéletet Izlandról és annak kulturális háttéréről. Az 1. és 2. interjúalanyok negatív kontextusban szintén megemlítették a Marvel képregényes produkciók és a History Channel „Vikingek” sorozatának hatásait is, melyeket a kortárs neopogányság önképére egyértelműen károsnak ítélték. A megkérdezettek hangsúlyozták, hogy ezek a produkciók valótlán vagy romantikus ábrázolásokat hoznak létre egy olyan tárgykörrel, amelynek egyesek számára vallási kontextusa van. A tárgyi világ ilyesfajta üzletiesedése és degradációja tehát hozzájárult az asatru rituálékban használt hagyományos tárgyak közegidegenné válásához, háttérbe szorítva, mondhatni felülírva eredeti jelentésüket és funkcionalitásukat. Ebből adódóan a mozgalom megközelítőleg egy évtizeddel ezelőtt ezek fokozatos elhagyása mellett döntött, mellyel a popkultúra appropriáló, a turizmus exploitáló és a politikai szélsőségek gyűlöletkeltő jelentési dimenzióival való nem kívánt asszociációt próbáltak elkerülni.

Végezetül a szerzőnek egy további olyan elemet is meg kell említenie, melyre az interjúalanyok ugyan nem reflektáltak, de bizonyos mértékig hozzájárulhatott a mozgalomban bekövetkezett változásokhoz. Az elmúlt 50 év során az Ásatrúarfélagið közösségében két generációnak is lehetősége volt egy igen sajátos szubkulturális és vallási környezetben felnőni. Ahogy a közösség korcsoportjai tekintetében egyre sokszínűbbé vált, a korosztályi változások szükségszerű fejlődést kellett, hogy katalizáljanak. A gyermekek és az idősek nem maradhattak kint hosszabb ideig a fagyos téli erdőkben, mint ahogy nem ihattak mézsört sem jogi vagy egészségügyi okokból. Ugyanígy nem készíthettek saját rituális eszközöket (egy bizonyos életszakasz után és előtt) éles szerszámok, fargó-, varró- és szövőeszközök segítségével. A megfelelő

vallási és közösségi-kohéziós szolgáltatások fenntartása érdekében így a rituálék és ünnepi események egy része (jellemzően a meglehetősen rövid őszi és a hosszú, fagyos téli időszakokban) fűtött (vagy legalábbis fedett) helyiségekbe került. Néhány esetben a bort vagy mézsört szőlőlére cserélték, hogy a fiatalabb és idősebb tagok is aktívan részt vehessenek bizonyos kisközösségi rituálékban. Sőt, új rítusok bevezetésével (esetleg „feltalálásával”) az élet egyéb liminális szakaszaihoz illeszkedve, a közösség sikeresen meghonosított több a fősodromenti egyházakból is ismert vallási funkciót, amely alapot teremtett a stabil, többgenerációs fejlődésre. Ezen új rítus például a 13–14 éves kor körüli felnőtté válás vallási közegben való ünneplése (*Siðfesta*), az esküvői szertartás (*Hjónavígsla*) vagy a nemrég elhunytak temetésére és búcsúztatására kialakított, dedikált „útra bocsátó” rítus (*Útför*).

A Heathen-mecca effektus

Zárszóként a szerző egy kitekintést szánt: a fizikai távolság az európai és amerikai neopogány mozgalmaktól, valamint a szenzációhajhász média és az izlandi turisztikai ipar által fűtött túlmisztifikált kép Izlandról aránytalanul nagy autoritási ponttá tette az Ásatrúarfélagið közösséget. Ezt a státuszt mind a folkista, mind az univerzalista irányultságú csoportok elismerik. Az elvarázsolt vidék képe, ahol ezredéves pogányok egyháza működik nyilvánvalóan nagy érdeklődésre adott (és ad továbbra is) okot a nemzetközi neopogány szcénában. 2016-tól kezdve ez a figyelem kategorikusan megnőtt Ásatrúarfélagið közösségi terének (templomának) az építéséről szóló sajtóhíreket követően. Már a tervezés és az építkezés első szakaszában számtalan cikk jelent meg mind a *mainstream*, mind a pogánysággal kapcsolatos médiában olyan címekkel, mint „Az első *hof* [azaz templom] ezer év óta” vagy „A viking hit visszatérése Izlandra”.³³ Az eleve jelentős elvárások és az eltűzött, kereskedelmi szempontból felduzzasztott, idealizált Izland-kép idővel egy amolyan „pogány Mekka-effektust” (Downing 2017:37–66) teremtett: a közösség közösségi média- és e-mail-fiókja túltelt külföldi rituális foglaltságokkal, esküvők és különleges rendezvények iránti

³¹ Például a History Channel Vikingek és Valhalla produkciói.

³² Képregény ihlette északi entitásokat ábrázoló Marvel-produkciók.

³³ <https://religionnews.com/2024/02/06/after-1000-years-a-new-temple-to-the-norse-gods-rises-in-iceland/>; Letöltés dátuma: 2024.10.30.
https://www.realcclarreligion.org/2024/02/07/after_1000_years_a_new_temple_to_norse_gods_rises_in_iceland_1010148.html; Letöltés dátuma: 2024.10.30.

érdeklődésekkel (mindannak ellenére, hogy ilyen szolgáltatásokat a közösség nem nyújt külhoniak számára).

A közösség válasza a nem kívánt reflektorfényre a határozott elzárkózás volt: 2017 eleje óta Facebook oldalukon minimális angol nyelvű aktivitást mutatnak, e-mail-fiókjukra küldött üzenetekre pedig csak megfelelő előzetes (informális) jelzés után válaszolnak. A túlzott érdeklődés és külföldi „vallásturizmus” elvárásaival kapcsolatos konfliktusaikból adódóan a közösség jelenleg saját csoportbázisát is kihívások közepette látja el, melyet az elhúzódó templomépítés lezárulta szándékozott (szándékozik) enyhíteni. A templomot és közösségi teret 2024-ben részben átadták, ugyanakkor jelenleg még nem tudni, hogy a mozgalom hogyan fog megbirkózni az erre válaszul érkező külföldi „pogány Mekkába vágyó zarándokok” ismételt megkereséseivel. Az épület átadása mindenesetre egy új korszakot nyit a mozgalom számára, újszerű kihívásokkal, belső krízisekkel és megoldási folyamatokkal is, melyet a szerző – lehetősége szerint egy folytatódó terepmunka keretei között – továbbra is figyelemmel fog kísérni.

Felhasznált irodalom

- Amster, Mathew H. 2015 It's Not Easy Being Apolitical: Reconstruction and Eclecticism in Danish Asatro. In Kathryn Rountree ed. *Contemporary Pagan and Native Faith Movements in Europe: Colonialist and Nationalist Impulses*. Berghahn, New York. 43–63.
- Asprem, Egil 2008 Heathens Up North: Politics, Polemics, and Contemporary Norse Paganism in Norway. *The Pomegranate*, 10. 1:41–69.
- Barker, Eileen 1999 New religious movements: their incidence and significance, In Wilson, Bryan – Cresswell, Jamie eds. *New religious movements: challenge and response*. Routledge, London. 15–32.
- Blain, Jenny 2001 *Nine Worlds of Seid-magic: Ecstasy and Neo-shamanism in Northern European Paganism*. Routledge, London.
- Calico, Jefferson F. 2018 *Being Viking: Heathenism in Contemporary America*. Sheffield: Equinox.
- Cusack, Carole M. 2021 *Invented Religions Imagination, Fiction and Faith*. London: Routledge.
- Dijk, Lotte 2017 *Ásatrú, an Enchanting Hybrid of Past and Present* [mesterdolgozat] University of Iceland School of Humanities: Medieval Icelandic Studies. Izland (Háskóli Íslands).
- diZerega, Gus 2020 Strange Bedfellows? NeoPaganism, the Volk, and the Contemporary NeoPagan Right. In Leader, Jonathan M. – Emore, Holli S. eds. *Paganism and its discontents. Enduring problems of racialized identity*. Cambridge Scholars Publishing, New-castle upon Tyne. 85–113.
- Downing, Ross A. 2017 *A Heathen Mecca: Interpreting the International Germanic Contemporary Pagan Response to the Icelandic Temple*. [mesterdolgozat] University of Gothenburg Department of Literature History of Ideas and Religion, Gothenburg. 37–66.
- Erlendsdóttir, María 2001 *Pagan beliefs in modern Iceland*. [mesterdolgozat] University of Edinburgh, Edinburgh. 25–41, 43–46.
- Gardell, Mattias 2003 *Gods of the Blood: The Pagan Revival and White Separatism*. Duke University Press, Durham, North Carolina.
- Geir, Uldal – Geir, Winje 2016 Paganism in Norway. In Bogdan, Henrik – Hammer, Olav eds. *Western Esotericism in Scandinavia*. Brill, Leiden. 367–379.
- Gregorius, Fredrik 2008 *Modern Asatro: Att konstruera etnisk och kulturell identitet*. Lunds Universitet, Lund.
- Gregorius, Fredrik 2015 Modern Heathenism in Sweden: A Case Study in the Creation of a Traditional Religion. In Kathryn Rountree ed. *Contemporary Pagan and Native Faith Movements in Europe: Colonialist and Nationalist Impulses*. Berghahn, New York. 64–85.
- Gunnel, Terry 2009 Legends and landscape in the Nordic countries. *Cultural and Social History*, 6. 3:305–322.
- Gunnel, Terry 2014 Modern Legends in Iceland In Polymerou-Kamilaki, Aikaterini –Evangelos, Karamanes –Plemmenos, Ioannis eds. *Narratives Across Space and Time: Transmissions and Adaptations. Proceedings of the 15th Congress of the International Society for Folk Narrative Research*. Academy of Athens, Athens. 337–351.
- Gunnel, Terry 2015 The Performance of Ásatrú: The Background and Nature of the Annual and Occasional Rituals of the Ásatrúarfélag in Iceland In Minniyakhmetova, Tatiana – Velkoborská, Kamila eds. *The Ritual Year 10: Magic in Rituals and Rituals in Magic. The Yearbook of the SIEF Working Group on the Ritual Year*. ELM Scholarly Press, Innsbruck – Tartu. 28–40.

- Harvey, Graham 2011 *Contemporary paganism. Religions of the earth from Druids and witches to heathens and ecofeminists*. New York University Press, New York. 69–70, 226–233.
- Kaplan, Jeffrey 1997 *Radical Religion in America: Millenarian Movements from the Far Right to the Children of Noah*. Syracuse University Press, Syracuse.
- Kaplan, Jeffrey 1996 The Reconstruction of the Asatru and Odinist Traditions. In Lewis, James R. ed. *Magical Religion and Modern Witchcraft*. SUNY, New York.
- Nemes, Márk 2024 An Atypical Base-community: research findings and corrected perspectives for the Icelandic Ásatrúarfélagið. *International Journal for the Study of New Religions*, 12. 2:235–259.
- Nikitins, Tahni J. 2020 Sacred Symbols Becoming Battlegrounds In Leader, Jonathan M. – Emore, Holli S. eds. *Paganism and its discontents. Enduring problems of racialized identity*. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne. 113–126.
- Rood, Joshua 2020 Investigations into Asatru: A Critical Historiography. *AURA – Tidsskrift for Akademiske Studier Av nyreligiositet*, 11. 1:81–95.
- Schnurbein, Stefanie von 1992 *Religion als Kulturkritik: Neugermanisches Heidentum im 20. Jahrhundert* Carl Winter Universitätsverlag, Heidelberg.
- Schnurbein, Stefanie von 1994 Fornyet naturreligion eller rasistisk kult? Moderne åsatro-grupper i Tyskland og Norden. *Chaos: Dansk-Norsk tidsskrift for religionshistoriske studie*, 22. 2:117–129.
- Schnurbein, Stefanie von 2016 *Norse revival Transformations of Germanic neopaganism*. Brill, Leiden – Boston. 7–13, 128–133.
- Snook, Jennifer 2015 *American Heathens: The Politics of Identity in a Pagan Religious Movement*. Temple University Press, Philadelphia.
- Snook, Jennifer – Horrell, Thadd – Kristen, Horten 2017 Heathens in the United States: The Return to ‘Tribes’ the Construction of a Peoplehood. In Rountree, Kathryn ed. *Cosmopolitanism, Nationalism, and Modern Paganism*. Palgrave, New York. 43–64.
- Strmiska, Michael F. 2020 Arguing with the Ancestors: Making the Case for a Paganism without Racism. In Leader, Jonathan M. – Emore, Holli, S. eds. *Paganism and its discontents. Enduring problems of racialized identity*. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne. 1–22.
- Strmiska, Michael F. 2005 Modern Paganism in World Cultures: Comparative Perspectives. In Strmiska, Michael ed. *Modern Paganism in World Cultures: Comparative Perspectives*. ABC-CLIO, Santa Barbara. 1–54.
- Strmiska, Michael F. 2009 *Pagan, Not Nazi* Előadás átirata az Annual Conference of the Society for Scandinavian Studies 2009.évi konferenciájára. Madison, US.
- Strmiska, Michael F. 2012 *On Becoming a Pariah: One Scholar’s Journey from Apologist to Critic to Persona Non Grata* in absentia előadás átirata a CPASE 2012-es konferenciájára. Stockholm, Svédország.
- Strmiska, Michael F. – Sigurvinnson, Baldur A. 2000 Ásatrú in Iceland: The Rebirth of Nordic Paganism? *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions*, 4. 1:106–132.
- Strmiska, Michael F. – Sigurvinnson, Baldur A. 2005 Ásatrú: Nordic Paganism in Iceland and America. In Strmiska, Michael F. ed. *Modern Paganism in World Cultures: Comparative Perspectives*. ABC-Clio, Santa Barbara, California. 127–180.
- Velkoborská, Kamila 2015 The Brotherhood of Wolves in the Czech Republic: From Ásatrú to Primitivism. In Rountree, Kathryn ed. *Contemporary Pagan and Native Faith Movements in Europe: Colonialist and Nationalist Impulse*. Berghahn, New York. 86–109.
- Warmind, Morten 2002 Ásatrú i Danmark: en foreløbig oversigt. *Religion: tidsskrift for Religionslærerforeningen for Gymnasiet og HF*, 1:33–37.
- Weber, Pedersen Benjamin – Dybdal, René 2005 *I Lysets Tjeneste: nye religiøse og spirituelle grupper i Danmark*. Forlaget Universitæt, Gylling.
- Weber, Pedersen Benjamin 2016 Paganism in Denmark. In Bogdan, Henrik – Hammer, Olav eds. *Western Esotericism in Scandinavia*. Brill, Leiden – Boston. 350–359.